

В ІМ'Я ФУТБОЛУ

Виповнився 21 рік незалежності українського футболу і визнання його міжнародною спільнотою. За час від 1991-го ми дещо встигли. Пишаємось дебютом на чемпіонаті світу в Німеччині, де промовисто й сенсаційно для багатьох увійшли до вісімки кращих команд, перемогою донецького «Шахтаря» в Кубку УЄФА, виходом до півфіналу Ліги чемпіонів київського «Динамо», «Золотим м'ячем» Європи Андрія Шевченка. Були й поразки. Зумовлені, зокрема, й періодом становлення, набуття досвіду. Проте ми відбулися. Підтвердженням нашої рівності серед інших стало й високе право приймати форум «Євро-2012», який, поза сумнівом, був найяскравішою футбольною подією не лише року, а й наразі усього більш ніж 20-річного поступу українського футболу.

Однак ми не є terra incognita в історії світової гри. Україна має давні футбольні традиції, сторінки яких не повинна забувати і якими повинна пишатися. Футбол чи ігри у м'яч, схожі на нього, відомі українцям з давніх часів, про що свідчать археологічні знахідки, в тім числі й на козацькій Хортиці.

Українці були піонерами зародження сучасного футболу в колишніх імперіях, здобуваючи для них перемоги й славу. Визначальний внесок українських футболістів в успіхи радянського футболу. Водночас часто саме гра на футбольному полі ставала увиразненням прагнення до незалежності, формою самоусвідомлення і самовизначення українців. Нема перебільшення у тому, що перемоги київського «Динамо» у чемпіонатах тодішнього СРСР у 60–80-х роках, кубкові вершини донецького «Шахтаря», львівських «Карпат», харківського «Металіста», дніпропетровського «Дніпра» наближали українську державність. Як і в тому, що український футбол став одним із рушіїв демократичних змін початку 90-х років, а відтак здобуття української незалежності. Українські футболісти одними з перших поставили питання про утворення суверенних від Москви організаційних структур, проведення повноцінної національної першості, самостійної участі у міжнародних турнірах національної команди та клубів. Для багатьох українців це також було одним з аргументів наступного вибору.

Українцям є ким пишатися у футболі. Валерій Лобановський, Олег Блохін, Ігор Беланов, Андрій Шевченко, Анатолій Бишовець, Йожеф Сабо, Віктор Серебряников, Валерій Поркуян, Анатолій Тимощук, Олександр Шовковський та багато інших, хто уславив гру й Україну в світі. Багато укра-

їнців, вихідців з українських теренів, з різних причин і обставин захищали прапори й інших держав: про них ми також повинні знати й пам'ятати.

Книга, яка пропонується Вашій увазі, присвячена чемпіонатам світу з футболу. В ній уперше зібрано відомості про українців, які брали участь у турнірах «мундіалів» від 1930-го року, а також про українські команди, що самостійно виступали в чемпіонатах. Окремий розділ присвячений спогадам безпосередніх учасників поєдинків. Ці розповіді інколи controversійні (тим, правда, ще цікавіші), а разом створюють неповторну картину футбольних фієст, передають емоції й подробиці змагань різних років і вже — століть.

Чемпіонати світу — вершина футбольного суперництва, коронація найкращих команд і футболістів. Проте, окрім свят, є і будні, копітка праця й звитяга тих, хто, можливо, й не досяг чи не досягне вершин, але вірно служив і служить грі, також ушлавлюючи її. Це багатомільйонна армія спортсменів, любителів футболу, які, власне, і створюють феномен Великої гри.

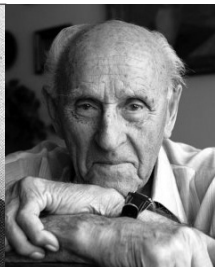
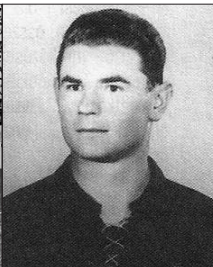
Мені пощастило знати багатьох видатних українських футболістів та тренерів. Усі вони — ентузіасти й подвижники футболу, якому служать не за гроші, а з відданості грі і в ім'я її. Це, повірте, не просто високомовні слова. Їхня самовідданість і справді подвижництво — це те, що рухає український футбол, у якого ще буде його золотий «мундіаль»!

При написанні книги були використані різні джерела. Я вдячний за допомогу в роботі над виданням Віктору Набруску, Віктору Шпаку, Михайлу Сороці, Анатолію Зюнькіну, Богдану Будному, віце-президентові ФК «Динамо» (Київ) Олексію Семененку, іншим колегам, чії поради і матеріали були використані.

Автор

**ФУТБОЛЬНОГО ЦВІТУ –
ПО ВСЬОМУ СВІТУ**

ЯК УКРАЇНЦІ ГРУ ПРОСЛАВЛЯЛИ

1992-го року Україна стала членом ФІФА, здобувши право повноцінно брати участь у міжнародних змаганнях на рівні клубних та збірних команд, у тім числі у світових чемпіонатах. Однак історія українського представництва на найвищому футбольному рівні має куди тягліші традиції, аніж офіційно прийнято вважати. Саме на українських землях у ХІХ столітті зародився футбол у тогочасній Російській імперії й саме українські команди Києва, Одеси, Севастополя, Миколаєва, Харкова і Юзівки (нині — Донецьк) склали основу Всеросійського футбольного Союзу, який ще 1912-го року увійшов до складу ФІФА. Інша гілка футбольного дерева розвивалась на західних українських землях, що у різні роки входили до державних утворень Австро-Угорщини, Польщі, Румунії, Чехословаччини. Українські футболісти вписали свої рядки і до спортивної історії цих держав.

Лихоліття середини минулого століття розкидало українців по всьому світу. Багато з них опинилось у Західній Європі, зокрема Німеччині та Австрії. Там теж вирувало спортивне життя. У тій же Німеччині існувало понад три десятки українських футбольних команд, які змагалися між собою, брали участь у міжнародних турнірах. Згодом разом з іншими переселялись і далі — до США, Канади, Австралії... У країнах нового перебування часто саме переселенці, гуртуючись, утворюючи національні команди, започатковували, давали поштовх розвитку спортивних видів, у тому числі футболу.

Успішно виступали нові громадяни і за національні збірні країн осілости, захищаючи їхню спортивну честь на міжнародній арені. Інколи така збірна могла бути й не одна, що дозволялось тогочасними правилами змагань. З роками по світах виросло не одне покоління футболістів, що мають українське коріння. Чимало з них уславилось на футбольному полі, зокрема й на «мундіалях».

З ЧЕРНІВЦІВ — ДО МОНТЕВІДЕО І БЛИЖЧЕ

Найвідомішою командою Буковини, що в довоєнний час входила до складу Румунії, періоду зародження футболу в Україні була чернівецька команда «Ян», утворена на базі місцевого університету 1901-го року. Складена переважно зі студентів та викладачів, вона першою з місцевих ко-

манд взяла участь і в міжнародних змаганнях: уже 1902-го року чернівецькі футболісти виступили в розіграші Кубка «Злата Прага», де посіли третє місце. Того ж року в Чернівцях відбувся другий тур цих змагань, де «Ян» здобув першість. Серед найсильніших буковинських команд була і команда «Драгош Воде», в складі якої виступало чимало талановитих футболістів. Одного з них — Альфреда Айзенбассера-Ферару включили і до національної команди Румунії на перший чемпіонат світу 1930-го року в Уругваї. На «мундіалі» буковинський захисник зіграв в обох матчах, що випали румунам. У прем'єрному поєдинку збірна Румунії поступилася перуанцям 1:3, а в другому зазнала нищівної поразки 0:4 від господарів змагань. Дорогою додому Альфред застудився. В Генуї його напівживого зняли з борту теплохода «Конте Верде», яким повертались європейські команди. Стан хворого був настільки важким, що на прощальну сповідь до нього покликали священика. Та найгіршого не сталося. Одужавши, футболіст повернувся в Румунію і ще не раз ставав чемпіоном країни з футболу в складі вже бухарестського «Венуса», а 1936-го року взяв участь в Олімпійських іграх у Берліні. Знали Айзенбассера-Ферару і як непоганого фігуриста. Буковинець неодноразово перемагав у змаганнях з танців на льоду і навіть захищав честь Румунії на зимовій Олімпіаді 1936-го року в німецькому Гармиш-Партенкірхені.

Ще одним чернівчанином і фактично другим представником України, що виступив на «мундіалі», був Роберт Садовський. Воротар бухарестського «Рапіда» взяв участь у чемпіонаті 1938-го року у Франції. Вийшов Роберт на поле у матчі перегравання проти команди Куби на стадії 1/8 фіналу (перший матч суперників завершився внічию 3:3). У повторному поєдинку румуни поступилися 1:2 і вибули з боротьби.

Захищав кольори збірної Королівства Румунії також і буковинець Норберт Хеффлінг. Народився він 1924-го року в Чернівцях: за одними відомостями в німецькій, а за іншими — в єврейській родині. Розпочинав футбольну кар'єру за післявоєнного радянського часу в чернівецькому «Динамо», брали його на оглядини і до київського «Динамо». 1945-го року Хеффлінг з іншими буковинцями став срібним призером Спартакіади України. Однак уже 1946-го Норберт опинився в Румунії, де й догрався до збірної країни, а потім зодягнув футболку угорського МТК. Через рік талановитий форвард був у римському «Лацио» (ставши першим представником України та колишнього СРСР в італійській серії «А»), грав і в інших провідних італійських клубах. Всього ж в італійському чемпіонаті Хеффлінг провів 159 матчів, забивши у ворота суперників 46 м'ячів. Успішною була також тренерська кар'єра «українського румуна»: Хеффлінг тренував різні команди, серед них

Норберт Хеффлінг у складі «Лацио» (крайній справа у верхньому ряді)

і бельгійський «Брюгге», з яким виграв Кубок країни. Один сезон очолював Хеффлінг і найсильніший клуб Бельгії «Андерлехт».

З великою долею ймовірності (а то й напевне) можна стверджувати, що українські корені має й відомий румунський футболіст, неодноразовий чемпіон, призер та володар Кубка Румунії в складі бухарестських «Динамо» та «Стяуа» Богдан Стеля. Могутньої статури, стрибучий голкіпер успішно захищав і ворота збірної Румунії, зігравши в її складі 91 матч. Стеля — учасник трьох чемпіонатів світу. В Італії 1990-го року Богдан просидів на лаві запасних (в усіх поєдинках «мундіалю», в тім числі і в груповому поєдинку проти команди СРСР, ворота румунів захищав основний голкіпер і капітан команди Лунг). Через чотири роки в США Стеля зіграв у двох перших матчах своєї збірної на турнірі. На старті змагань в групі «А» румуни обіграли колумбійців 3:1, а потім поступилися команді Швейцарії 1:4. Після такої поразки у ворота румунів став Пруня, який і захищав їх до чвертьфіналу. Далі збірна Румунії не пройшла. У Франції-98 Стеля зіграв уже без заміन в усіх чотирьох матчах за участю румунів — проти колумбійців, англійців, тунісців та хорватів (цього разу збірна Румунії припинила боротьбу за нагороди в 1/8 фіналу). Завершивши виступи в 41-річному віці, Богдан Стеля став одним із тренерів національної команди.

ВЕРШИНИ ВЕРХОВИНЦІВ

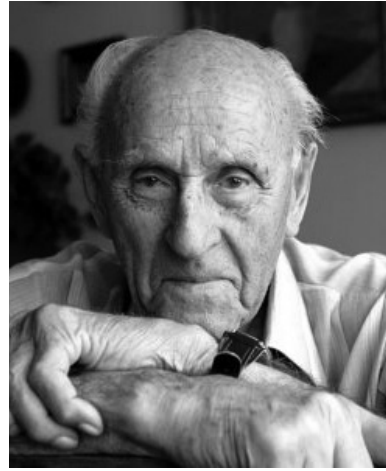
Багатьма відомими футболістами пишається й українське Закарпаття. Серед них, безумовно, Геза Калочаї. Народився майбутній грізний форвард 1913-го року в Береговому, що входило тоді до складу Угорщини. Футбольну кар'єру розпочинав у місцевій команді «Уніон», за яку виступав упродовж трьох років. 1932-го року Геза поїхав на навчання до празького Карлового університету. У столиці молодим форвардом зацікавилась «Спарта», і невдовзі Геза став партнером у нападі легендарному Олдріхту Неєдли. У складі відомої команди Калочаї провів п'ять років, ставши чемпіоном та двічі володарем Кубка Чехословаччини, а 1935-го року володарем Кубка Центральної Європи — неофіційної першості найкращих команд Старого світу. 1933-го року нападник дебютував і в складі чехословацької збірної — у її переможному матчі з австрійцями. Наступного року його включили на поїздку на чемпіонат світу в Італії. На «мундіалі» Калочаї не виходив на поле, однак разом з командою став віце-чемпіоном світу. Свій третій і останній матч за збірну Чехословаччини закарпатець провів 1935-го року і, що символічно, проти угорської національної команди. Через рік футболіст перейшов до французького «Лілля», де провів два сезони, а потім повернувся до Угорщини. На батьківщині захищав кольори найсильніших угорських клубів «Кішпешт», «Ференцварош» та «Уйпешт Дожа», з яким став чемпіоном країни 1941-го року. Два товариські матчі провів Калочаї і в складі угорської національної збірної — проти швейцарських та німецьких футболістів. Завершивши кар'єру гравця, закарпатець перей-

Геза Калочаї

шов на тренерську роботу, де також досяг помітних успіхів. Геза Калочаї працював з різними командами і в різних країнах. Його підопічні перемагали в чемпіонатах Угорщини, Югославії, Бельгії, Польщі, Єгипту, здобували національні кубки та 1982-го року Кубок африканських чемпіонів. Українським уболівальникам тренер Геза Калочаї запам'ятався і як наставник польського «Гурніка» із Забже, з яким кийські динамівці зустрічались в розігрішці Кубка європейських чемпіонів 1967-го року. У Києві поляки перемогли підопічних Віктора Маслова 2:1, а вдома звели поєдинок унічію. Вийшовши до чвертьфіналу турніру, вони

поступилися майбутньому володарю трофея англійському «Манчестер Юнайтед». Наприкінці 1940-х — на початку 1950-х Калочаї працював і другим тренером угорської збірної, яку очолював знаменитий Густав Шебеш. Не забував Геза Калочаї і рідного Берегового, де й донині проживають представники роду відомого футболіста та тренера. Відійшов у кращі світи Геза Калочаї у 95-річному віці 2008-го року.

Олексій Бокшай

Іншим відомим представником закарпатського футболу довоєнної пори був голкіпер Олексій Бокшай. Виступав він за найпопулярнішу тоді місцеву команду «Русь» — неодноразового переможця першостей краю і дворазового (у 1933-му та 1936-му роках) чемпіона Словаччини. Цікавою обставиною є й те, що закарпатці одними з перших у світі почали вирушати на виїзні матчі літаком, за що отримали назву «літаюча команда». Наприкінці 30-х Бокшай запросили до празької «Славії», де українець змінив у воротах легендарного Франчішека Планічку, який блискуче захищав ворота збірної Чехословаччини на чемпіонатах світу 1934-го і 1938-го років. З новим воротарем «Славія» здобула не одну перемогу, виграла Кубок Центральної Європи. Включили Бокшай і до складу чехословацької збірної, а згодом він став одним з її тренерів.

У різні роки кольори спершу Чехословаччини, а потім Чехо-Словаччини, Чехії та Словаччини захищали й інші футболісти українського походження. Велика група футболістів з, можливо, українським корінням виступала й у складі прем'єрного для збірної Словаччини «мундіалю»-2010 у Південній Африці. Достеменно відомо, що в українсько-русинських родинах народилися, скажімо, нападники Станіслав Шестак та Мартин Якубко. Перший з них виступав на батьківщині за різні команди, у складі «Жиліно» здобував «золото» і «срібло» Цоргонь-ліги, а пізніше перейшов до німецького клубу «Бохум», де став лідером команди. У збірній Шестак дебютував 29-го серпня 2004-го року в матчі відбіркового турніру чемпіонату світу 2006-го року проти збірної Люксембургу. У тому відборі в третій європейській групі словаки зуміли посісти друге місце, випередивши, зокрема, за кращими додатковими показниками росіян, і здобули право на плей-оф. Де, втім, поступились, за результатами двох матчів (1:5 та 1:1), іспанським футболістам. Значним був внесок Станіслава у здобутті «перепустки» до Південної Африки. Свій перший гол у залік відбіркового турніру знову-таки третьої європейської групи нападник провів 11-го жовтня

2010-го року у ворота команди Сан-Марино. Того дня словаки на виїзді перемогли 3:1. У наступному поєдинку проти команди Польщі у Братиславі вже два влучних «постріли» Шестака принесли успіх його команді: перемогли господарі з рахунком 2:1. Ще один гол на рахунку бомбардира у грі проти чеської команди. У Південній Африці Станіслав узяв участь у трьох матчах групового турніру — у двох (проти новозеландців та парагвайців) виходив у стартовому складі команди, а в третьому, де словаки сенсаційно перемогли 3:2 «Скуадру адзурру», — на заміну.

Разом з товаришем дебютував за національну команду і Мартин Якубко, чия клубна доля пов'язана зі словацькими та російськими командами. У відбірковому турнірі-2010 нападник двічі вражав ворота суперників, забивши по м'ячу командам Словенії та Сан-Марино. У фінальній частині «мундіалю» Якубко взяв участь у матчі 1/8 фіналу проти збірної Нідерландів. Вийшов Мартин на заміну наприкінці другого тайму зустрічі, в якій дебютанти турніру поступились 1:2.

Схоже, українське походження мають й інші футболісти збірної Словаччини взірця 2010-го року — воротарі Ян Муха та Душан Куцак, захисники Радослав Забавник та Мартин Петраш, півзахисник Ян Козак, нападник Пилип Голошко.

«ЄЩЕ ЛЬВОВСЬКА НЕ ЗГІНЕЛА...», АБО ФУТБОЛ ПІД ЗНАКОМ ЗОЛОТОГО ЛЕВА

У становленні гри на західноукраїнських землях особливу роль відіграв Львів, який значною мірою став колискою не лише українського, а й польського футболу. Провідні львівські команди 20—30-х років визначали футбольну моду в тогочасній Польщі, а найкращі з гравців складали основу національної команди. Приміром, 1926-го року до збірної входило восьмеро львів'ян, а роком раніше їх в національній команді взагалі було 11! У різні роки за польську збірну виступали М. Батч, Й. Гарбень, Ф. Гебартовський, Я. Васевич, А. Боровський, Е. Майовський та інші львів'яни.

Одним з найяскравіших львівських футболістів був Вацлав Кухар. Окрім футболу, він захоплювався хокеєм, тенісом, ковзанами, фігурним катанням, лижами і входив з усіх цих видів спорту до різних збірних Польщі, був національним чемпіоном з десятиборства та у бігові на 800 метрів. Втім, найбільше слави Кухарю приніс усе-таки футбол. Вацлав був лідером знаменитої львівської «Погоні», яка чотири рази ставала чемпіоном Польщі, найкращим її бомбардиром. 1926-го футболіста визнали і найкращим спортсменом року в Польщі. Звісно, запрошували львів'янина і до національної збірної, в складі